

BİLİRKİŞİLİK SİSTEMİNDE KURUMSAL YAPILANMA

Yalçın ÇAKICI
E.1. Sınıf Emniyet Müdürü
İstanbul Bilirkişiler Derneği Başkanı

Bilirkişi, çözümü uzmanlığı, teknik ve özel bilgiyi gerektiren hallerde oy veya görüşüne başvurulana, uyuşmazlığın çözümünde ve adaletin gerçekleşmesinde hakimlerin en önemli yardımcılarındandır.

Türk hukukunda bilirkişilik kurumu, mevzuatımızda değişik kanunların ihtiyaç duyulan bölümlerinde ve bazı maddelerinde dar kapsamda düzenlenmiş, ancak dağınık halde bulunmaktaydı.

Önceleri hakimler önlerine gelen uzlaşmazlığın çözümü için gerek duydukları alanlarda uzman kişilere başvurup, aydınlatılmasını istedikleri teknik ve özel durumlarla ilgili rapor alabiliyorlardı.

2005 yılında bu konuda ilk kurumsallaşma adımı atılarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle, bilirkişilerin İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarına başvurarak listeye yazılmaları ve görevlendirmelerin uzmanlık dallarına göre bu listelerden yapılması sağlandı.

2011 yılında Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile hukuk mahkemelerinde bilirkişilik yapabilmek için de yine listeye kaydolma şartı getirildi.

Ancak bütün bu gelişmeler bilirkişilik konusunda karmaşanın ortadan kalkmasını ve bilirkişiliğin kurumsallaşmasını sağlayamadı.

BİLİRKİŞİLİK KANUNU

Eskiden beri kanayan bir yara şeklinde görülen ve kurumsallaşmaktan uzak geçici düzenlemelerle hizmet alınan bilirkişilik müessesesi, 24.11.2016 tarih ve 29898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve bu konuda devrim sayılabilecek bir düzenleme olan 6754 sayılı **Bilirkişilik Kanunu** ile yeni bir yapılanma dönemine girmiştir.

Bu Kanun Türkiye'de bilirkişilik konusunda atılan önemli bir adımdır. Böylece Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan Bilirkişilik Daire Başkanlığı'nın sekreteryaya görevini de üstlendiği yapılanma ile artık Türk hukuk sisteminde daha bilimsel, denetlenebilir, özel eğitimden geçmiş, performansları kontrol edilebilen, kendi aralarında temel ve alt uzmanlık dalları oluşturulan bilirkişi listeleri ve Bakanlık bünyesindeki bilirkişi sicilinden oluşacak yeni bir düzenlemeye geçilmiş oldu.

Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Bilirkişilik Daire Başkanlığı yanında ayrıca Bilirkişilik Danışma Kurulu da yeni düzenleme içinde yer aldı.

Daha önce bilirkişilik listeleri ceza mahkemelerinde bilirkişilik ve hukuk mahkemelerinde bilirkişilik olmak üzere iki ayrı grup halinde illerdeki Adli Yargı Adalet Komisyonları bünyesinde oluşturuluyordu.

Yeni düzenlenmede bu görev Bölge Adliye Mahkemelerinin (İstinaf) bulunduğu yerlerde, münhasıran bu hizmet için oluşturulan Bilirkişilik Bölge Kurulları tarafından yapılacaktır. İlgili kurullar bünyesinde bu amaçla yazı işleri müdürlükleri oluşturulmuştur.

Kanunun öngördüğü tüm hususların uygulanabilmesini sağlamak üzere bu hususları detaylı şekilde düzenleyen ikincil bir mevzuata ihtiyaç duyulmaktaydı. Nitekim Bilirkişilik Kanununun 18. maddesi hükmü gereği **Bilirkişilik Yönetmeliği** 03 Ağustos 2017 tarihli ve 30143 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak bu husustaki boşluk da doldurulmuş olup, bundan böyle işlemler söz konusu Yönetmelikte detayları belirlendiği suretle yerine getirilecektir.

BİLİRKİŞİ OLMAK İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

Yönetmeliğe göre bilirkişi olarak görev yapabilmek için:

- a) Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıldan fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık, gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık yapma, yalan tanıklık ve yalan yere yemin suçlarından mahkûm olmamak,
- b) Daha önce kendi isteği dışında bilirkişilik sicilinden çıkarılmamış veya bilirkişilik yapmaktan yasaklanmamış olmak,
- c) Disiplin yönünden meslekten veya memuriyetten çıkarılmamış ya da sanat icrasından veya mesleki faaliyetten geçici ya da sürekli olarak yasaklanmamış olmak,
- ç) Başka bir bölge kurulunun listesine kayıtlı olmamak,
- d) Bilirkişilik temel eğitimini başarıyla tamamlamak,
- e) Bilirkişilik yapacağı uzmanlık alanında en az beş yıl fiilen çalışmış olmak ya da Daire Başkanlığınca daha fazla çalışma süresi belirlenmiş ise bu süre kadar fiilen çalışmış olmak,
- f) Meslek mensubu olarak görev yapabilmek için ilgili mevzuat gereği aranan şartları haiz olmak ve mesleğini yapabilmek için gerekli olan uzmanlık alanını gösteren diploma, meslekî yeterlilik belgesi, uzmanlık belgesi, ustalık belgesi veya benzeri belgeye sahip olmak,
- g) Daire Başkanlığının bilirkişilik temel ve alt uzmanlık alanlarına göre belirlediği yeterlilik koşullarını taşımak, gerekmektedir.

TEMEL EĞİTİM ZORUNLULUĞU

Bu düzenlemeyle getirilen yeniliklerin başında, bilirkişiliğe başvurmak için kişinin mutlaka bilirkişilik temel eğitimini almış olması gelmektedir. Bakanlıkça izin verilecek kuruluşlarca 18 saat teorik ve 6 saati uygulamalı olarak yapılacak bu eğitimden alınacak temel eğitim katılım belgesi başvuru belgeleri arasında bulunacaktır.

Bu eğitim, kişinin uzmanlık alanıyla ilgili olmayıp, bilirkişilik yapmak için gerekli genel hukuki bilgileri, yargılama hukukunun genel ilkeleri, bilirkişilik mevzuatı, teknik konu-hukuki konu ayırımı, bilirkişi incelemesinin usul ve esasları ile rapor yazma teknikleri gibi temel, teorik ve pratik bilgileri kapsayacaktır.

Yeni düzenlemeyle, listeye 3 yıl için kayıt yapılacak, bunun için temel ve alt uzmanlık dalında en az 5 yıl süreyle deneyim sahibi olması ve bu hususun belgelendirilmesi gerekecektir.

HUKUKİ KONULARDA BİLİRKİŞİLİK YAPILAMAYACAKTIR

Ceza Muhakemesi Kanununda ve Hukuk Muhakemeleri Kanununda belirtilen “hukuki konularda bilirkişilere başvurulamayacağı” hususu, yeni düzenlemeyle daha açık hale getirilmiş ve “Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu ve yukarıda belirtilen şartları taşıdığını belgelendirmediği takdirde, bilirkişilik siciline ve bilirkişi listesine kaydedilemez.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

BİLİRKİŞİLİK İÇİN BAŞVURMA

Başvurular Bölge Kurullarına yapılacak, buradaki listeye dahil olan bilirkişilerin bilgileri ayrıca Bilirkişilik Daire Başkanlığınca tutulacak sicile işlenecektir.

Bölge kurulu sicile kayıt bakımından öncelikle başvuranın yukarıda belirtilen koşulları taşıyıp taşımadığını değerlendirip, bu koşulları taşıyanlar arasından en liyakatli olanları seçer ve listeye kaydedilmesine karar verir. Kurul liyakati değerlendirirken, başvuranın meslekî tecrübesini, katıldığı meslek içi eğitimleri veya uzmanlığı gösteren belgeleri de dikkate alır.

Bölge kurulu, bilirkişiliğe kabul ettiği kişilere üç yıl süreyle geçerli olmak üzere bilirkişilik yetki belgesi düzenler ve bilirkişilik siciline kaydedilmesine karar verir.

BİLİRKİŞİ TEMEL VE ETİK İLKELERİ

Bilirkişilik, esas itibarıyla alanında uzman olan kişinin bu bilgi ve deneyimlerini adaletin tecellisi için yargıyla paylaşmasıdır.

Bilirkişi bunu yaparken aldığı asli görevin bilincinde olacak, hukuki yetki ve sorumluluğunu kavramak, hizmetini yaparken yetkinlik ve mesleki özen, bağımsızlık, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, sır saklama yükümlülüğü gibi temel ve etik ilkelere uyacaktır.

Keza kendisine adli makamlarca bilirkişilik görevi tevdi edildiğinde bu görevi kabul yükümlülüğü altında olup, ayrıca menfaat elde etme yasağına uyma ve etik ilkelerle bağdaşmayan veya hukuka aykırı iş ve eylemlerde bulunmasının kendisinden talep edilmesi halinde ya da görevini yerine getirirken bu tür bir eylem veya işlemten haberdar olduğunda durumu gecikmeksizin görevlendirmeyi yapan mercie bildirme sorumluluğu vardır.

BİLİRKİŞİNİN GÖREVLENDİRİLMESİ

Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin görüşüne başvurulabilir. Genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz.

Bilirkişi resen veya talep üzerine ilgili merci tarafından görevlendirilebilir.

Bilirkişiler, bölge kurullarınca düzenlenen listelerden seçilir. İşin mahiyetine göre gerekçesi açıkça gösterilmek kaydıyla birden fazla bilirkişi görevlendirilebilir.

Adlî ve idarî yargıda görev alacak bilirkişiler, bölge adliye mahkemelerinin yargı çevreleri esas alınmak suretiyle bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listelerden görevlendirilir. Ancak kendi bölge listesinde ilgili uzmanlık alanında bilirkişi olmasına rağmen diğer bir bölgedeki bilirkişinin, görevlendirme yapılan yere daha yakın bir mesafede bulunması durumunda, bu listeden de görevlendirme yapılabilir.

Bölge kurulunun hazırladığı listede bilgisine başvurulacak uzmanlık alanında bilirkişi bulunmaması hâlinde, diğer bölge kurullarının listelerinden, burada da bulunmaması halinde listelerin dışından bilirkişiliğe kabul şartlarını haiz kişiler arasından görevlendirme yapılabilir. Listelerin dışından görevlendirilen bilirkişiler, bölge kuruluna bildirilir. Liste dışından görevlendirilen bilirkişinin bilirkişilik yapma şartlarını taşımadığının bölge kurulu tarafından tespiti halinde, bu kişi UYAP'a kaydedilmez ve durum görevlendirmeyi yapan mercie bildirilir.

Yüksek mahkemelerin ilk derece mahkemesi olarak baktıkları dava ve işlerde, tüm bölge kurulları bilirkişilik listelerinde kayıtlı bilirkişiler arasından görevlendirme yapılabilir.

BİLİRKİŞİLİK GÖREVİNİN KAPSAMI

Görevlendirilen bilirkişiye, inceleme yaptırılacak konunun kapsamı ve sınırları yazılı olarak bildirilir ve açıkça anlatılır. Bu yazıda aşağıdaki hususlara yer verilir:

- a) İncelemenin konusu ve sınırları.
- b) Bilirkişinin cevaplaması gereken sorular.
- c) Takdir edilen bilirkişi ücreti.
- ç) Raporun verilme süresi.
- d) Gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde TCK.nun 276. maddesince cezalandırılacağı,

Bilirkişiye, inceleme konusu ile ilgili belgelerin aslı veya onaylı bir sureti dizi pusulasına bağlanarak imza karşılığı teslim edilir; ayrıca bu husus tutanağa bağlanır. UYAP vasıtasıyla dosyanın incelenmesinin mümkün olduğu hallerde, dosya veya belge fiziki olarak teslim edilmez; bilirkişiye UYAP üzerinden dosya inceleme yetkisi verilir.

Bilirkişi, yapacağı ön incelemede, incelemenin gerçekleştirebilmesi için bazı hususların önceden araştırılması ve tespiti ile kendisine teslim edilen dosya ve belgelere ilave olarak başka kayıt ve belgelerin görölmesine ihtiyaç duyması halinde bir hafta içinde görevlendirmeyi yapan merciden talepte bulunur.

Bilirkişi, görev alanı veya sınırları hakkında tereddüde düşerse, bunun giderilmesini, görevlendirmeyi yapan merciden her zaman talep edebilir.

Bilirkişi, kendisine tevdi olunan görevin, uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektirmediğini, temel ve alt uzmanlık alanına girmediğini, inceleme konusu iş ve işlemlerin açıklığa kavuşturulması için alanında uzman başka bir bilirkişi ile işbirliğine ihtiyaç duyduğunu veya varsa görevden çekinmeyi haklı kılacak bir mazeretinin bulunduğunu, görevin kendisine verilme tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde görevlendirmeyi yapan mercie bildirir.

BİLİRKİŞİNİN GÖREV SÜRESİ

Bilirkişi, görevlendirmeyi yapan merci tarafından verilen süre içinde raporunu hazırlayarak sunmakla yükümlüdür. Ancak bilirkişinin talebi ve işin niteliğı itibariyle verilen süre içinde raporun hazırlanmasının mümkün olmaması halinde bilirkişiye ek süre verilebilir.

Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi görevden alınıp, yerine başka bir bilirkişi görevlendirilebilir. Bu durumda, görevlendirmeyi yapan merci görevden alınan bilirkişiden o ana kadar yapmış olduğu işlemler hakkında açıklama yapmasını ve kendisine incelenmek üzere dizi pusulasına bağlanarak teslim edilen dosya ve eklerinin eksiksiz olarak hemen geri verilmesini ister.

Bilirkişi, kendisine verilen asıl veya ek süre dolmasına rağmen raporunu sunmadığı takdirde, raporu verinceye kadar kendisine yeni bir bilirkişilik görevi verilmez.

Görevden alınan bilirkişilerin hukuki ve cezai sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla, görevlendirmeyi yapan merci tarafından gerekçesi belirtilmek suretiyle kendilerine ücret ve masraf adı altında ödeme yapıp yapılmayacağına karar verilir. Ayrıca durum bölge kuruluna bildirilir.

BİLİRKİŞİNİN CEZAI VE HUKUKİ SORUMLULUĞU

Bilirkişi, Türk Ceza Kanunu anlamında kamu görevlisidir. Bilirkişi, kasten gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde , TCK.276. maddesi uyarınca sorumlu tutulur.

Bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye rücu eder.

SONUÇ

Yukarıda kurumsal yapılanması açıklanan, hukuki çerçevesi çizilen ve bilirkişilik yapabilmek için gereken hususlar belirtilen yeni düzenlemeyle ülkemizde bilirkişilik, özel kanunu, ikincil mevzuat olan yönetmeliği ve devamında genelgeler çıkarılarak, bu kurumun uygulamada güvenilir, saygın bir noktaya getirilmesi sağlanacak ve böylece adaletin tecellisinde layık olduğu düzeye getirilmiş olacaktır.

Teşkilatımıza yıllarını vermiş, devlet mekanizmasının çeşitli kademelerinde deneyim kazanmış, uzmanlaşmış mensuplarımızın, bu birikim ve deneyimlerini yeni bir görev alanı telakki ederek mahkemelerde bilirkişilik yapmak suretiyle paylaşarak adaletin tecellisine katkıda bulunmalarında yarar görülmektedir.